

εις άλλο δι' άντλιών και σωλήνων και υδραγωγείων, εξετάζει τὰ μεταλλοῦχα ὕδατα, ἀποδίδει τὴν θερμότητα αὐτῶν εἰς ὑπόγειον πῦρ ἀενάως καίον, ἐπιμένει, ὡς πρὸς τὴν σπουδαιότητα τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ, ἥτις εἶναι εἰσέτι ἄγνωστος εἰς τοὺς ἀνθρώπους, και τὴν ὁποῖαν κατενόησεν οὐχί «ἀναγινώσκων βιβλίον τι τῶν φιλοσόφων», ἀλλὰ βράζων ὕδωρ ἐντὸς λέβητος. Κατ' αὐτὸν τὰ πηγαῖα ὕδατα προέρχονται ἐκ τῆς ἐνσταλαξέως τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, ἐκθέτει δὲ ὀλόκληρον τὴν θεωρίαν τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν και βεβαίῳ ὅτι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ὕδατα «γαλουχονται ὑπὸ τῶν μαστῶν τοῦ Ὀκεανοῦ», καταδεικνύει ἔπειτα τὸν τρόπον τοῦ κατασκευάζειν κρήνας τεχνητὰς κατὰ μίμησιν τῆς φύσεως «ἀκολουθοῦντες τοὺς τύπους τοῦ μεγάλου κρηνοποιου... και τοῦτο διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ μιμηθῶμεν τὴν φύσιν εἰς ὅ,τι δήποτε, ἐὰν δὲν παρατηρήσωμεν τὰ φαινόμενα αὐτῆς, λαμβάνοντες αὐτὴν ὡς τύπον και παράδειγμα. Εἰς τὸ ἐπόμενον χωρίον τῆς Πραγματείας αὐτοῦ περὶ τοῦ τιτανοαργιλώδους στρώματος (Traité de la marne) ὁ Παλισὺ ἀναφαίνεται ὡς ὁ ἀληθὴς ἐφευρέτης τῶν ἀρτεσιανῶν φρεάτων.

«Μοὶ φαίνεται, λέγει, ὅτι ἠθέλομεν εὐκόλως διατρήσει πέτρας τινὰς μαλακὰς διὰ τρυπάνης, και ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου δυνάμεθα νὰ εὔρωμεν ἔδαφος τιτανοαργιλῶδες και δὴ και ὕδατα διὰ φρέαρ, τὰ ὁποῖα δυνάμεθα πολλάκις νὰ ὑψώσωμεν πολὺ ὑπεράνω τοῦ σημείου, εἰς ὃ εὔρεν αὐτὰ ἡ τρυπάνη, τοῦτο δὲ ὁσάκις ἔρχονται ἀπὸ μέρους ὑψηλοτέρου τῆς τρύπας, τὴν ὁποῖαν ἠνοῖξαμεν». Ὡς φυσικὸς και χημικὸς και ἀγρονόμος, ὁ Παλισὺ εξετάζει πάντα τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης, και διασαφηνίζει αὐτὰ διὰ συλλογισμῶν και ὀρθοτάτων παραγγεμάτων.

Ὡς χημικὸς, ὁ ἐπιτήδειος πειραματοποιὸς ὑπερβαίνει πάντα τοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ματαιοπονοῦντας πρὸς εὔρεσιν τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου, και ἀποδεικνύει ἰδίως ὅτι τὰ ἅλατα δὲν εἶναι, ὡς ἐνομιζέτο, μετουσίωσις τοῦ ὕδατος, ἀλλ' ὅτι ἀποκρυσταλλοῦνται ἀφοῦ διαλυθῶσιν ἐν τῷ ὕδατι.

Ἐχθρὸς ὢν ἀδυσώπητος τῶν ἀλχημικῶν, ἀποκαλύπτει τὰς διαφόρους μεθόδους τῆς ἐκκαθαρίσεως τῶν μετάλλων, και τὴν ἀπάτην, διὰ τῆς ὁποίας οἱ πλείστοι αὐτῶν πείθουσιν ὅτι κατασκευάζουσι χρυσὸν και ἄργυρον. Εἰς τοὺς ἰατροὺς παραγγέλλει νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν χημείαν, και νὰ μάθωσι καλλίτερον τὰ πράγματα τῆς φύσεως. Εἰς τοὺς γεωργοὺς συμβουλεύει νὰ λιπαίνωσι τὴν γῆν και καταδεικνύει τὴν χρησιμότητα τοῦ τιτανοαργιλώδους στρώματος, παραγγέλλει δὲ αὐτοῖς πρὸ πάντων νὰ μὴ γυμνώσιν τὸ ἔδαφος δένδρων και νὰ φεΐδωνται τῶν δασῶν. «Ἀφοῦ ἐκκοπῶσιν ὅλα τὰ δάση, ἀνάγκη, λέγει, νὰ παύσωσι πᾶσαι αἱ τέχναι, οἱ δὲ τεχνῖται νὰ βόσκω-

σιν ὡς ὁ Ναβουχοδονόσωρ». Πρὸς πάντας ἐκθέτει σοφωτάτας ἀρχὰς ὑγιоῦς φυσικῆς φιλοσοφίας. Ὁ μέγας τεχνίτης οὐ μόνον ἀναδεικνύεται ὡς ἐπιστήμων, ἀλλ' ὑψοῦται μέχρι τῶν χωρῶν, ἐνθα πλανᾶται ὁ νοῦς τῶν βαθυνουστάτων σοφῶν, ὡς λ. χ. ὅτε γράφει: «Ἡ ἐπιστήμη φανεροῦται εἰς τὸν ζητοῦντα αὐτήν!» και κατωτέρω: «Δὲν πρέπει νὰ καταχρόμεθα τῶν δώρων τοῦ Θεοῦ οὐδὲ νὰ κρύπτωμεν τὴν ἰκανότητα ἡμῶν, καθότι ἐγράφη ὅτι ὁ παράφρων ὁ κρύπτων τὴν παραφροσύνην του εἶναι προτιμότερος τοῦ σοφοῦ τοῦ κρύπτοντος τὴν σοφίαν του».

Ἐνθ' ὁ Παλισὺ διὰ τῶν ἔργων του ἐπλούτιζε τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ, οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι και αἱ διχόνοιαι ἐδῆσαν τὴν Γαλλίαν. Ὁ κερκαμὸς ἐν μέσῳ τῶν ταλαιπωριῶν αὐτοῦ εἶχεν ἀσπασθῆ τὴν θρησκευτικὴν Μεταρρύθμισιν, ὅτε δὲ οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι διετάραξαν τὴν Saintonge, συνελήφθη και μετηνέχθη ἀπὸ εἰρκτῆς εἰς εἰρκτὴν εἰς Saintes και εἰς Βορδῶ. Διὰ τῆς προστασίας τῆς Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων ἐσώθη ἀπὸ τῆς σφαγῆς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, ἀλλ' αἱ θρησκευτικαὶ ἔχθραι δὲν ἐφεῖσθησαν αὐτοῦ ἐπὶ πολὺ. Ὅτε ἡ Ligue¹ ἐκυρίευσεν τοὺς Παρισίους κατὰ τὸ 1588, ὁ εὐγενὴς γέρον ἐφυλακίσθη εἰς τὴν Βαστίλλην. Ὁ Ματθαῖος δὲ Λωναι, εἰς ὢν τότε τῶν Δέκα ἔξ,² ἐζήτηε ἐπιμόνωσ νὰ ὀδηγηθῆ ὁ καλθινιστῆς Παλισὺ εἰς τὸ δημόσιον θέαμα, δηλαδὴ εἰς τὸν θάνατον. Ὁ δούξ τῆς Μαγιέννης, ὅστις τὸν ἐπροσάτευσεν, μὴ δυνάμενος νὰ τὸν σώσῃ ἐντελῶς, κατώρθωσε τοῦλάχιστον διὰ τῆς ἐπιβροῆς του νὰ ἀναβληθῆ ἡ δίκη αὐτοῦ.

Ὁ Παλισὺ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὰς πεποιθήσεις του. Ὁ Ἐρρίκος Γ' τὸν ἐπεσκέφθη ἐν τῇ Βασίλῃ μετὰ τινος αὐλικοῦ.

— Φίλε μου, εἶπεν ὁ βασιλεὺς, πρὸ τεσσαράκοντα πέντε ἐτῶν ὑπηρετεῖς τὴν μητέρα μου και ἐμέ. Ἐστέρξαμεν νὰ ζήσης ἐν τῷ θρησκευματί σου μεταξὺ τοῦ πυρὸς και τῶν σφαγῶν. Τώρα τοσοῦτον πιεζομαι ὑπὸ τῶν Γκιζῶν και τοῦ λαοῦ μου, ὥστε ἀναγκάζομαι νὰ σὲ ἀφήσω εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν μου, οἱ ὅποιοι αὐριοι θὰ σὲ καύσωσιν, ἂν δὲν ἀλλάξης πίστιν».

— Βασιλεῦ, ἀπήντησεν ὁ γέρον, εἶμαι ἔτοιμος νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ. Μοὶ εἶπατε πολλάκις ὅτι με οἰκτεῖρετε, ἐγὼ δὲ οἰκτεῖρω ὑμᾶς εἰπόντα τὴν λέξιν, ἀναγκάζομαι! » Αὐτὴ δὲν εἶναι λέξις βασιλική, ἐμε δὲ οὔτε ὑμεῖς οὔτε οἱ ἀναγκάζοντες ὑμᾶς Γκιζαί.

1. Σύνδεσμος τῶν καθολικῶν καταρτισθεῖς τῷ 1576 ὑπὸ Ἐρρίκου δουκὸς τοῦ Guise, και φανερὸν μὲν σκοπὸν ἔχων τὴν ὑπεράσπισιν τῆς καθολικῆς θρησκείας κατὰ τῶν αἰρετικῶν, κρυφίως δὲ μελετῶν τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἐρρίκου Γ'. Ὁ σύνδεσμος οὗτος διελύθη ἐπὶ Ἐρρίκου τοῦ τετάρτου.

2. Πολιτικὸς σύλλογος ἐπὶ Ἐρρίκου Γ' και Ἐρρίκου Δ', συνεκροτεῖτο ἐκ πολλῶν μελῶν, ὀνομάσθη δὲ Σύλλογος τῶν 16, διότι εἰς δέκα ἔξ κατ' ἐκλογὴν μελῶν αὐτοῦ ἀνετέθησαν αἱ δέκα ἔξ συνοικίαι τῶν Παρισίων.